

VÄRDEBESKRIVNING

Område av riksintresse för naturvård i Värmlands län

Datum: 2023-11-20

Områdesnummer: NRO 17 049

Områdesnamn: Sörmon

Kommun: Karlstad

Kartblad: 10D NV (123 3)

Area: 1 296,0 ha, varav 1 295,0 ha land och 1,0 ha vatten

Naturgeografisk region: 22a Vänerslätterna och 28b Kuperad sydlig boreal

Kust/havsregion:

Regionindelning för sjöar och vattendrag:

Agrara kulturlandskapsregioner:

Landskapsform: Vågig bergkullterräng

Riksvärde: Isälvsavlagringar, fossilt flygsandområde, sandryggar, strandvallar, sandtallskog, flora, fauna, värmetidsrelikter

Värdebeskrivning: Sörmon utgör Värmlands näst största komplex av isälvsavlagringar och är ett av de större och mest skyddsvärda fossila flygsandområdena i Sveriges inland. Den landskapspräglade serien av sandryggar saknar motsvarighet inom länet och har stort vetenskapligt intresse för tolkningen av landhöjningsförloppet.

Området hyser en lång rad ovanliga och i varierande grad hotade arter, varav åtskilliga är knutna till tallskog eller till sandmarker. Av särskilt biogeografiskt intresse är att här finns en av Sveriges fyra nordliga utpostpopulationer av sandödlor, som utgör relikter från en tid med varmare klimat, samt att här och vid Vänern finns Nordens enda kända inlandspopulationer av liten myrlejonslända. Andra arter som bidrar till områdets biologiska värde är exempelvis storfibblebi, flygsandvägstekel, vickerglasvinge, mindre åsjordfly, gulhornad rovflug, kronbock, tallstumpbagge, avlång barksvarthage, ryl, cypresslumme, mellanlumme, tallgråticka och gräddporing.

Huvudkriterier: A C D E

Förutsättningar för bevarande: Ingen ytterligare täkt bör ske. Arbetsföretag som vägdragning, ledningsdragning och dylikt bör begränsas.

Inom skogsbruket bör särskild hänsyn tas till områdets geovetenskapliga och biologiska värden. För en del av områdets ovanliga arter är det viktigt att skogen inte blir alltför sluten, utan att det finns partier med solexponerade tallar, solexponerad död ved, solexponerat fältskikt och solexponerade sandtor utan fältskikt. I delar som har höga naturvärden knutna till tall bör inväxning av gran motverkas.

Säkerställande: Naturreservatet Sörmon omfattar 434,3 ha och ligger helt inom riksintresseområdet. Länsstyrelsen för en dialog med kommunen som är markägare om utvidgning av reservatet åt nordväst och åt nordost.

Områdets huvuddrag: Riksintresseobjektet omfattar dels själva Sörmon och dels Varnäsåsen en dryg km nordväst om Sörmon. Båda delarna ingår i det komplex av isälvsavlagringar som ligger mellan Vänern och Fryken. Isälvsavlagringarna antas ha bildats under en tidsrymd av ca 100 år för ca 10 000 år sedan. Genom landhöjningen kom avlagringarna att omdanas av vågerosion. Även vinden kan ha påverkat terrängformerna, innan vegetationen fått fäste på de blottlagda sandytorna.

På Sörmons sydsluttning, från platån ca 102 m ö h ner till Vänerns strand, finns en lång serie av mer eller mindre parallella, huvudsakligen öst-västliga sandryggar, som i delar av sluttningen är 2–3 m höga. Den mest spektakulära är nära 2 km lång. Väster om Kajsermossen, med basen ca 65 m ö h, finns en särpräglad formation i form av en drygt 10 m hög, oval kulle.

Även i sluttningarna mot väster, norr och öster finns strandvallar eller liknande formationer. Det som i jordartskartan benämns som krön på isälvsavlagring bedöms av SGU nu istället vara resultat av skred.

På en del ställen sticker bergspartier sticker upp ur sandmassorna. På andra ställen, i lägre partier, har torv bildats som delvis döljer sandryggar.

Varnäsåsen är en markant, ca 2 km lång rygg av grus och sand, som överlagras av lera och svallsand. Åsen har en distinkt östsluttning och flera strandhak på västsluttningen. Den är högst och mäktigast i södra delen, där den når upp till ca 85 m.ö.h.

Sandödlan förekommer idag i anslutning till de tidigare täkterna öster och väster om det nuvarande naturreservatets norra del.

Andra intressanta arter som också behöver öppen sand är främst insekter, bland annat liten myrlejonslända, gulhornad rovfluga, storfibblebi, bibagge, flygsandsvägstekel, virvelvägstekel, vickerglasvinge, mindre åsjordfly och grönt hedmarksfly.

I tallskog strax norr om E18 finns Värmlands största förekomst av ryl. Bland arter som trivs i tallskog kan även nämnas nattskär, trädlärka, kronbock, åttafläckig praktbagge, furustumpbagge, tallstumpbagge, avlång barksvartbagge, avlång flatbagge, blågrått jordfly, cypresslumner, mellanlumner, motaggsvamp, skrovlig taggsvamp, talltaggsvamp, tallticka, tallgråticka, kötticka och gräddporing.

Söder om E18 finns även i vissa delar intressanta arter knutna till gammal sluten gran- eller barrblandskog, såsom flikbålmossa, vedtrappmossa, gropticka, ullticka och gransotdyna.

Anmärkningar: Området har mycket stor betydelse för friluftslivet genom närheten till Karlstads tätort och till frilufts- och turismanläggningarna på Skutberget sydost om området.

Referenser:

- Berglind S.-Å. 2003. Biologisk mångfald på Sörmon – en inventering med riktlinjer för skydd och skötsel av tidiga successionsarter inom ett fossilt flygsandområde. Naturcentrum AB.
- Furuholm L. 1998. Registerblad NRO17049 Sörmon. Länsstyrelsen i Värmlands län.
- Fredén C. 1984. Geovetenskaplig inventering av Sörmon. Länsstyrelsen i Värmlands län.
- Fredén C. 2000. Beskrivning till jordartskartorna 10D Karlstad NV och SV. SGU.
- Heijkensköld R. 1981. Naturlandskapets utveckling i Karlstadstrakten. Karlstads kommun.
- Ransed G. 2023. Yttrande gällande översyn av riksintresseområdena för naturvård Örtensjöarna, Sörmon och Fiskviken. SGU dnr 33-1891/2023.